

Розділ 2

ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ

CHAPTER 2

THEORY AND PRACTICE OF EDUCATION

УДК 373.3.051.31

DOI: 10.31376/2410-0897-2021-2-46-83-90

ПРО ПРОБЛЕМУ РОЗВИТКУ «SOFT SKILLS» В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Кловак Галина Тихонівна

доктор педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки і психології початкової освіти
Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка
e-mail: klovak.halyna@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-1396-5293

Собко Валентина Олексіївна

кандидат педагогічних наук, доцент, завідувачка кафедри теорії і методики початкової освіти
Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка
e-mail: vsobko105@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-1259-5091

У статті розглянуто проблему розвитку «soft skills» у молодших школярів сучасної початкової школи України. Встановлено сутність поняття «soft skills», визначено різні підходи щодо трактування терміна українською мовою – «м'які уміння», «гнучкі уміння». З'ясовано основні складники «soft skills» в учнів молодшого шкільного віку; виділено основні психолого-педагогічні умови розвитку досліджуваних умінь учнів; значну увагу приділено розвитку «soft skills» в учителя початкової школи. Визначено спеціальні психолого-педагогічні умови розвитку особистості школяра, що забезпечують опанування добрих манер, виховання поваги до інших людей, контролю над собою, свободу вибору, підтримку ініціативи, сприяють розвитку емпатії, підвищенню самооцінки дитини тощо.

***Ключові слова:** «soft skills», м'які вміння, тверді вміння, гнучкі уміння, розвиток «soft skills», учні початкової школи, компетентність.*

Постановка проблеми. Сучасна освіта за останні десятиріччя зазнала суттєвих змін. Це зумовлено новими вимогами суспільного та економічного розвитку, глобальними змінами у виробничих технологіях, а також пошуками нових технологій підготовки фахівців з вміннями виконувати замовлення інноваційного ринку праці. Значна частина науковців схиляється до думки, що більшість нинішніх здобувачів початкової освіти при досягненні повноліття (орієнтовно через 10–15 років) будуть змушені працювати на роботах, які є невідомими для сучасної людини і про які ми майже не маємо уявлень. Крім того, у зв'язку з розвитком нових комп'ютерних та нанотехнологій, що веде до зменшення робочих місць, все більше буде відчуватися конкурентність, оскільки різні види діяльності переважно будуть виконувати роботи та машини. Свої корективи вносять і інформаційні технології, що потребують нового мислення, нових підходів до організації всього суспільного життя. Вивчення проблеми засвідчує, що вимоги до освіти молодих людей зазнають значних змін: важливим є не просто засвоєння знань, а формування умінь шукати ці знання, аналізувати, відбирати та використовувати їх у житті, розвиток самостійності, критичного та системного мислення, підготовка до життя у постійно мінливих умовах тощо.

Серед основних важливих тенденцій розвитку освіти у XXI столітті, які можуть певною мірою вирішити актуальні проблеми, зарубіжна педагогіка значне місце відводить розвитку так званих «soft skills», що складаються з універсальних, функціональних компетентностей, які дають особистості можливість адаптуватися в навколишньому середовищі та досягати успіху

незалежно від специфіки фахової діяльності і напряму, в якому працює людина.

Значною мірою це відображається і в основних документах про освіту в Україні. Головна ідея Нової української школи (2017) – запровадження компетентнісного підходу до навчання у школах, формування й розвиток в учнів низки ключових компетентностей, серед яких значне місце відводиться громадянським та соціальним компетентностям, що пов'язані з ідеями демократії, рівності, прав людини, добробуту та пристосування до життя в мінливому середовищі [1]. У Державному стандарті початкової освіти (2018) серед основних компетентностей, які необхідно формувати в молодших школярів, визначено: вільне володіння державною мовою (здатність усно і письмово висловлювати свої думки, почуття в різних життєвих ситуаціях), інформаційно-комунікаційну компетентність (здатність успішно спілкуватися в різних життєвих ситуаціях як в інформаційному, так і в безпосередньому просторі), громадянську та соціальну компетентність (уміння діяти в конфліктних ситуаціях заради успіху, фізичного та психічного здоров'я, а також результату співпраці). Спільними для розвитку особистості визначаються вміння критично мислити, керувати своїми емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, співпрацювати з іншими людьми [2].

Усі названі вище складники є важливими аспектами розвитку визначених так званих «soft skills». Необхідність обґрунтування теоретичних і практичних аспектів процесу розвитку «soft skills» у контексті сучасних освітніх вимог спонукає дослідників до глибокого та всебічного вивчення цієї проблеми.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. У зарубіжній педагогіці проблема безпосереднього розвитку «soft skills» є однією з актуальних ще з 60-х років ХХ століття. Суттєвого значення в плані її історичного розвитку набули праці відомого американського педагога-психолога і письменника Дейла Корнегі про важливість комунікаційних умінь щодо успіху в житті, а також про методи впливу на інших людей. Загальновідомі популярні та знані в усьому світі його книги з проблем спілкування («Як здобути прихильність людей і навчитися впливати на них», 1936; «Майстерність публічного спілкування», 1915; «Як подолати неспокій і почати жити», 1948 тощо) є своєрідною абеткою щодо формування комунікаційних умінь, необхідних для успішного життя людини [3].

Проте останнім часом проблема продовжує залишатися надзвичайно актуальною в зарубіжній педагогіці й одночасно набуває особливої ваги в розвитку сучасної української школи. У дослідженнях українських педагогів з'являється чимало інформації про важливість розвитку «soft skills» в учнів закладів загальної середньої освіти та студентів закладів вищої освіти. Окремі важливі аспекти розвитку «soft skills» розглядаються у структурі формування соціальної компетентності молодших школярів у працях О. Боровець, М. Демчук, О. Кононко, В. Радул та ін. Проблема розвитку «soft skills» у професійній підготовці майбутніх фахівців в умовах закладу вищої освіти присвячені роботи К. Коваль, Н. Коляди, О. Кравченко, В. Лоренц, І. Черкасової, Т. Яркової та ін. Висвітлення проблеми розвитку «soft skills» у молодших школярів частіше зустрічаємо у працях зарубіжних англійських учених (Л. Ган, Д. Грін та ін.). Серед українських учених дослідження різних аспектів формування «soft skills» у здобувачів початкової освіти набуває популярності у змісті окремих складників-компетенцій, пов'язаних із розвитком медіаграмотності, інформаційних технологій, комунікативних умінь, культуровідповідності, етичної культури, збереження здоров'я тощо.

Мета нашої статті – на основі аналізу досліджень зарубіжної та вітчизняної науки, що розкривають сутність поняття «soft skills», здійснити теоретичне обґрунтування сутності поняття «розвиток «soft skills» молодшого школяра» та визначити й обґрунтувати важливі практичні педагогічні умови формування досліджуваного феномену в учнів початкової школи.

Виклад основного матеріалу. У сучасних наукових дослідженнях поняття «soft skills» не викликає заперечень з точки зору сутнісних характеристик. У Тлумачному словнику англійської мови Оксфордського університету термін «soft skills» означає «особистісні вміння, що дозволяють комусь ефективно і гармонійно взаємодіяти з іншими людьми» [4]. Залежно від віку людини, від фаху, а також інших особливостей таких умінь виділяють різну кількість. До

основного переліку відносять: комунікативні та організаційні уміння, уміння працювати в команді, пунктуальність, критичне мислення, креативність, соціальні уміння, адаптованість, дружні стосунки, позитивна зовнішність, відповідальність, почуття гумору, самоконтроль, уміння слухати, уміння вирішувати конфлікти тощо [5]. Всі ці вміння спрямовані на активну життєву позицію молодого людини, на успішне вирішення фахових проблем у різних галузях виробництва.

Аналіз наукової літератури показує, що в українській науці трапляються різні назви вживаного англійського поняття. Зокрема, деякі науковці [6] поняття «soft skills» перекладають як «м'які вміння» (Коляда Н., О. Кравченко), інші [7] поняття «soft skills» називають «гнучкі уміння» (Т. Яркова, І. Черкасова). Тлумачний словник української мови визначає «м'який» як «той, що угинається, подається при дотику, натискуванні», «ніжний», «який не містить у собі нічого різкого, дратівливого», «приємний для ока, слуху», «поступливий, добрий, сердечний, чутливий». Слово «гнучкий» визначається як «той, що легко гнеться, згинається», «здатний легко змінюватися», «який вміло і швидко застосовується в різних обставинах» [8].

Кожна з цих назв, на наш погляд, близька до поняття «soft skills», проте, ми у своєму дослідженні будемо більше дотримуватися англійської назви «soft skills», яка є загальноприйнятою в зарубіжній педагогіці і яка найбільше наближена до визначеного і прийнятого світовою наукою та практикою традиційного англійського поняття «soft skills». Проблема ж українського варіанту перекладу як «м'які уміння», «гнучкі уміння», російського – «гибкие умения» залишається, на нашу думку, на сьогодні поки що дискусійною. Ми вважаємо, що вирішення цієї проблеми лежить у площині змісту досліджуваного явища.

Дослідження сучасних учених зарубіжжя [9] доводять, що для кар'єрного успіху людини необхідні дві групи вмінь – так звані «hard» («тверді», «жорсткі») та «soft» («м'які» чи «гнучкі»). «Hard» («тверді») уміння – це безпосередньо фахові уміння та знання з предметів необхідного фаху. Прикладами таких є уміння: програмування, бухгалтерського обліку, машинобудування, архітектури, медицини тощо. Всі вони необхідні для виконання певної фахової роботи. «Soft» уміння – це вміння, які ми використовуємо для взаємодії на роботі з іншими людьми з метою успішного вирішення життєвих чи інших виробничих проблем. «Soft skills» допомагають нам управляти собою та реагувати на навколишні несприятливі ситуації, вирішуючи їх у позитивному плані. Іншими словами, ми визначаємо їх як уміння, що дають можливість нам бути впевнених у своїх діях, вірити в успіхи і вміти контролювати свій гнів та стрес, а також уміння, що допомагають нам долати невдачі на несподівані ситуації.

Дослідники виділяють три ключові відмінності між «твердими» та «м'якими» вміннями:

– для розвитку «твердих» вмінь потрібні розум або IQ (також відомий як лівий мозок – логічний центр); для розвитку м'яких навичок потрібний емоційний інтелект (також відомий як правий мозок – емоційний центр) ;

– для «твердих» вмінь правила залишаються незмінними незалежно від того, у якій компанії, в яких обставинах чи з якими людьми ви працюєте; для «soft» вмінь правила змінюються залежно від культури компанії та людей, з якими ви працюєте. Наприклад, людина може добре спілкуватися з колегами-програмістами щодо технічних деталей, проте вона буде важко сприймати повідомлення старших менеджерів про хід проєкту та необхідну підтримку;

– «твердих» вмінь можна навчитися в школі та з книг, тому що є визначений рівень компетентності та прямий шлях до того, як досягти успіху з кожним таким умінням. Наприклад, уміння бухгалтерського обліку – це тверді уміння. Для їх оволодіння необхідно пройти базові бухгалтерські та подальші курси бухгалтерського обліку тощо. Простого шляху опанування м'яких навичок, як підтверджує дослідження, немає. Практика доводить, що більшість м'яких навичок у школі не формуються на достатньому рівні, їх потрібно вчитися на роботі методом спроб і помилок;

– «тверді» уміння простіше виміряти, вони частіше є об'єктивними; «soft skills» носять більше суб'єктивний характер (наприклад: чесність, ініціативність, стриманість тощо), тому вимірюються складніше [8].

Якщо аналізувати різні види вибраної кар'єри, то можна зазначити, що кожний вибір буде мати свої характеристики і співвідношення між «твердими» та «м'якими» вміннями. Наприклад, кар'єра фізика для успіху потребує більше «твердих» умінь, ніж «м'яких». Кар'єра адвоката для успіху потребує однаково важливих і «твердих», і «м'яких» умінь. А кар'єра продавця потребує більше «м'яких» умінь, ніж «твердих». Однак, коли розглядати педагогічну діяльність як вибір майбутньої кар'єри, пов'язаної з безпосереднім спілкуванням із людьми, то важливо розуміти, що співвідношення «твердих» і «м'яких» умінь буде на користь м'яких. Іншими словами, вчителю для свого успіху, а також для успіху свого учня важливо володіти «soft skills».

Аналіз наукових праць дає підстави стверджувати, що розвиток «soft skills» у молодших школярів визначає успіх у становленні особистості як члена соціуму, як важливу характеристику успішної підготовки його до життя в нинішніх мінливих умовах, а також до адаптації в майбутньому інноваційному середовищі. Оскільки початкова школа є першим обов'язковим ступенем загальної освіти, то якраз тут закладаються основи гармонійної співпраці з іншими людьми, вміння керувати своїми емоціями, бути готовими захищатись від невдач. Саме в цей період формується низка особистісних утворень, серед яких – засвоєння певних соціальних норм. У цей час помітно втрачається орієнтація на дорослого і відбувається зближення з однолітками для конструктивної взаємодії, спілкування в різних ситуаціях, і в проблемних зокрема. Також у цьому віці формуються навички критичного мислення, критичного ставлення до себе та навколишнього середовища [10].

Ураховуючи те, що «soft skills» – це збірний термін, що складається з універсальних, функціональних компетентностей, які дають можливість бути успішними незалежно від специфіки діяльності та напряму, в якому працює людина, дослідники виділяють різну кількість складників таких умінь залежно від віку людини, її потреб та особистісних характеристик. Для формування у школяра м'яких умінь науковці частіше виділяють такі основні їх складники:

- упевненість у собі, у своїх знаннях та можливостях;
- комунікативна компетентність та вміння працювати в команді (з іншими людьми);
- уміння вирішувати конфлікти без великих утрат, переважно з успіхом;
- уміння домовлятися з різними людьми, бути привабливим співрозмовником;
- емоційна компетентність, уміння керувати своїми емоціями;
- розвиток креативності, критичного мислення учня [7].

У процесі аналізу сучасних педагогічних досліджень з'ясовано, що успішний розвиток «soft skills» у здобувачів початкової освіти залежить насамперед від особистості вчителя, від розвитку його особистісних умінь, якими є такі шість складових:

- лідерські риси, що сприяють ефективності успішно працювати та забезпечувати високий результат у навчанні дітей;
- комунікативні вміння, що важливі для успішної передачі навчальної інформації та зворотнього зв'язку, щоб допомогти учням досягнути успіху;
- уміння працювати в команді (різними групами) для вирішення різних проблем, мета яких – інновації та успіх;
- соціальний та емоційний інтелект, який формується на основі соціального та емоційного навчання у мультикультурному та багатомовному середовищі;
- розвиток критичного мислення, спрямованого на вирішення внутрішніх та зовнішніх проблем, які можуть впливати на результати навчання; бути готовими до викликів та ситуацій з умінням успішно їх вирішувати;
- культурна компетентність, тобто здатність розуміти, бути толерантним, поважати інших, ефективно навчати в різних культурах (при цьому вчителю не обов'язково знати всі

культури, але обов'язково треба бути готовим дозволити учням самим навчати і співпереживати) [5].

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури, досвіду вчителів початкової школи, а також власного досвіду роботи як тьютора в США ми визначили такі важливі, на наш погляд, психолого-педагогічні умови формування «soft skills» у здобувачів початкової освіти:

- широке використання особистого прикладу дорослих (учителів, батьків) у набутті навичок міжособистісного спілкування, спрямованого на розвиток чіткої форми викладу інформації для співрозмовника;

- забезпечення дружнього освітнього середовища, спрямованого на комфортні умови навчання і розвитку дітей (на дружні взаємини між учнями, а також між учителем та учнями, в основі яких лежать уміння переживати, співчувати, бути стійким тощо);

- вивчення таких добрих манер у повсякденному житті, як постійне використання ввічливих слів («Добрий день», «Вітаю», «Ласкаво просимо», «Дякую», «Будь ласка», «До побачення» тощо);

- використання різних видів спілкування на основі побудови успішного звіту, який охоплює цікавий зміст матеріалу, з акцентом на зовнішній культурі доповідача, його уміннях слухати і зацікавити розмовою (такими тренувальними вправами може бути презентація свого імені, презентація свого класу, школи тощо);

- розвиток почуттів співпереживання до ближніх, до людей, які заслуговують особливої уваги (наприклад, за допомогою уяви втілюватися в чужий образ – образ людини з фізичними вадами, бідної людини тощо); основна мета цього – проникнутися чужим життям, пожертвувати своєю увагою чи часом, а можливо, і стати волонтером, щоб якимось допомогти;

- спрямовувати увагу учнів на розвиток контролю над собою, на боротьбу з істерикою під час виникнення труднощів (наприклад, вправи «намалюй свою злість», «порахуй до десяти» тощо);

- націлювати на перевагу дружніх стосунків з різними людьми і в різних ситуаціях;

- зосереджуватися на зміні підходів до невдач дитини, які сприяли б спокійному ставленню до них. (Дитина має дивитися на свої невдачі як на нормальне явище, якого не треба боятися і яке трапляється часто в житті кожного. Наприклад, коли дитина отримала погану оцінку, то вчитель має переконати, що таке буває і не робити з цього велику проблему);

- підвищувати самооцінку учня, піднімати впевненість у собі, підтримувати ініціативу;

- давати учневі можливість самостійного вибору, довіряти йому, вчити не боятися помилок (твердження «хто вчиться, той завжди робить помилки» має стати нормою в розвитку дитини);

- використовувати різноманітні форми і методи в роботі, спрямовані на особистий досвід та багатство вражень у спілкуванні з іншими (прикладом можуть бути різноманітні сюжетно-рольові ігри та безпосередня практика життя);

- розвивати критичне мислення учня за допомогою запитань та різних проблемних завдань, які спонукали б до пошуку ефективних рішень проблем;

- розвивати пам'ять, увагу, творчі навички, навчати емпатії та цілеспрямованості;

- переконувати в прагненні шукати свої особисті шляхи вирішення проблем, які б спонукали людину до успіху (крім змагання, є й інші кращі шляхи досягти успіху).

Визначені психолого-педагогічні умови слід розглядати не лише як результат певної системи формування особистості молодшого школяра, але і як підготовку учнів до життя на наступних етапах розвитку особистості в нових мінливих умовах, у яких розвинені в учнів «soft skills» сприятимуть ефективній та гармонійній взаємодії з іншими людьми, й успішному фаховому становленню молодого покоління зокрема.

Висновки. Отже, в нашому дослідженні визначено, що розвиток «soft skills» учнів молодшого шкільного віку – це розвиток особистісних умінь, що дають можливість учням ефективно і гармонійно взаємодіяти з іншими людьми. До таких основних умінь належать: розвиток упевненості в собі, у своїх знаннях та можливостях; комунікативна компетентність та вміння працювати в команді (з іншими людьми); уміння вирішувати конфлікти без великих

утрат, переважно з успіхом; уміння домовлятися з різними людьми, бути привабливим співрозмовником; емоційна компетентність, уміння керувати своїми емоціями; розвиток креативності, критичного мислення учня.

В українській науці проблема розвитку «soft skills» тісно переплітається з такими поняттями, як розвиток м'яких умінь та розвиток гнучких умінь. Сутнісні характеристики цих понять близькі. Проте, на наш погляд, на сьогодні поки що залишається дискусійним визначення єдиної назви. Ми вважаємо, що вирішення цієї проблеми лежить у площині змісту самого поняття «soft skills». Дослідження засвідчує, що визначальним складником розвитку «soft skills» у молодших школярів є активна участь учителя у вирішенні цієї проблеми. Серед важливих умов розвитку «soft skills» названо основні: вивчення добрих манер, опанування культури спілкування, розвиток почуття співпереживання, уміння контролювати себе та боротися з істерикою, розвиток критичного мислення, надання дитині можливості вибору, обґрунтування обраного варіанта, формування вмінь аналізувати власні помилки, виправляти їх, розвиток творчості та самостійності. Визначені умови можуть охоплювати й інші складники залежно від досвіду дитини, її особистісних характеристик.

У зв'язку з різким зростанням зацікавленості українського освітянського простору проблемами підготовки фахівців нового покоління ми вважаємо, що обрана тема потребує подальшого вивчення і вдосконалення. Нашими пропозиціями щодо наступних наукових пошуків є: розвиток «soft skills» у контексті формування соціальної, комунікативної, інформаційної, здоров'язбережувальної на інших життєво необхідних компетентностей учнів. Перспективи подальших наукових розвідок пов'язуємо також із визначенням й обґрунтуванням педагогічних факторів та умов розвитку «soft skills» на різних етапах становлення особистості, зокрема й на рівні підготовки вчителів до розвитку «soft skills» в учнів сучасної школи України.

Список використаної літератури

1. Закон України «Про освіту» (2017). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 16.01.2021).
2. Державний стандарт початкової освіти (2018). URL: <http://dano.dp.ua/attachments/article/303/Державний%20стандарт%20початкової%20освіти.pdf> (дата звернення: 15.01.2021).
3. Tikkanen A. (2020) Dale Carnegie: American Author and Lecturer. The Editors of Encyclopedia Britannica. URL: <https://www.britannica.com/biography/Dale-Carnegie> (дата звернення: 04. 02. 2021).
4. Oxford English Dictionary. URL: https://www.lexico.com/definition/soft_skills (Дата доступу: 18.01.2021).
5. Green, D. Six Essential Soft Skills for K-12 Teachers (2018). URL: <https://www.capella.edu/blogs/cublog/essential-soft-skills-for-k-12-teachers/> (in English) (дата звернення: 14.01.2021).
6. Коляда Н., Кравченко О. (2020). Практичний досвід формування «softskills» в умовах закладу вищої освіти URL: <http://journals.uran.ua/index.php/2308-4855/article/view/203686> (дата звернення: 14.01.2021).
7. Яркова Т., Черкасова І. Формирование гибких навыков у студентов в условиях реализации профессионального стандарта педагога. Вестник Тюменского государственного университета. Гуманитарные исследования. Humanitates. 2016. Том 2. No 4. 222-234. URL: https://vestnik.utmn.ru/upload/iblock/ff2/222_234.pdf (дата звернення: 17.01.2021).
8. Тлумачний словник української мови URL: <https://slovnuk.ua/index.php> (Дата доступу: 23.01.2021).
9. Han, L. (2020) Hard Skills vs. Soft Skills – Difference and Importance. URL: <https://bemycareercoach.com/soft-skills/hard-skills-soft-skills.html> (in English) (дата звернення: 16.01.2021).
10. Stobaugh R. Assessing Critical Thinking in Elementary Schools. New York London: RoutledgeTaylor&Francis Group, 2013. 160 p.

«SOFT SKILLS» DEVELOPMENT IN PRIMARY SCHOOL PUPILS

Klovak Halyna

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Pedagogy and Psychology of Primary Education
Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University

Sobko Valentyna

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Head of the Department
of Theory and Methods of Primary Education
Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University

Introduction. Among the main important trends in education of the XXI century special attention is paid to the development of so-called «soft skills», which can solve some modern

pedagogical issues. «Soft skills» consist of universal, functional competencies that allow people to adapt to the environment and succeed regardless of professional activity specifics and the direction in which a person works. The issue is reflected in the main education documents in Ukraine. In particular, the State Standard of Primary Education (2018) identifies: information and communication, civic and social competencies as the main determinants of the developing critical thinking skills, managing their emotions, assessing risks, making decisions, solving problems, cooperating with other people. All the above components relate to the so-called «soft skills» development. The need to substantiate the theoretical and practical aspects of the developing «soft skills» in the context of modern educational requirements encourages researchers to a deep and comprehensive study of this issue.

Purpose. *The purpose of the article is to theoretically substantiate the concept of «primary school pupil's soft skills development», to identify and analyze important practical pedagogical conditions for the creating the studied phenomenon in primary school pupils based on the analysis of foreign and Ukrainian scientific researches, this reveals the understanding of «soft skills».*

Methods. *The study investigates this issue by analyzing the psychological and pedagogical literature on the studied issue, systematization and synthesis, comparison, classification, observation and generalization of pedagogical experience.*

Results. *The study deals with the developing «soft skills» in primary school determines the success of the individual as a member of society, as an important characteristic of successful preparation for life in the current changing conditions, as well as to adapt to future innovation. The concept of «soft skills» is characterized as a collective term consisting of universal, functional competencies that allow being successful regardless of the specifics of the activity and the direction in which a person works. Researchers identify different components of such skills depending on age, needs and personal characteristics. The following main components are identified for the development of primary school pupils: self-confidence, knowledge and capabilities; communicative competence and the ability to work in a team (with other people); the ability to resolve conflicts without great losses, mostly successfully; the ability to negotiate with different people, to be an attractive interlocutor; emotional competence, the ability to manage their emotions; development of creativity, critical thinking of a pupil. Important psychological and pedagogical conditions for the formation of primary school pupils' «soft skills» are: extensive use of personal example of the teacher and other adults; active study of good manners in everyday life; use of different types of communication based on the construction of successful practice; formation of empathy for penetration into other life experiences; focusing on the development of self-control, confidence, ability to overcome difficulties, the development of pupils' critical thinking.*

Originality. *The study found that the developing primary school pupils' «soft skills» is forming personal skills that allow pupils to interact effectively and harmoniously with other people. The basic skills include: development of self-confidence, knowledge and capabilities; communicative competence and the ability to work in a team (with other people); the ability to resolve conflicts without great losses, mostly with success; the ability to negotiate with different people, to be an attractive interlocutor; emotional competence, the ability to manage the emotions; development of pupils' creativity, critical thinking. In Ukrainian science, developing «soft skills» is closely intertwined with such concepts as the soft skills development and the flexible skills development. The essential characteristics of these concepts are similar. However, the above mentioned notion remains debatable today. The study found that the involvement of primary school teachers in the development of «soft skills» is crucial.*

Conclusion. *Among other important conditions for the developing «soft skills» are identified basic: learning good manners, communication culture, development of empathy, the ability to control themselves and to fight with hysteria, developing critical thinking, giving the child a choice with their own mistakes, to develop creativity and independence. Some conditions may include other components depending on the experience of the child, his personal characteristics. The identified topic needs further study and improvement in connection with the sharp increasing interest in Ukrainian science. The proposals of the following scientific researchers are: developing «soft skills»*

in the context of forming social, communicative, informational, health-preserving ones and other vital competencies of pupils, etc.

Key words: *soft skills, hard skills, flexible skills, «soft skills» development, competence.*

References

1. *Pro osvitu* [On Education]. (Zakon Ukrainy) (2017). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. [in Ukrainian].
2. Derzhavnyi standart pochatkovoї osvity [State standard of primary education]. (2018). URL: <http://dano.dp.ua/attachments/article/303/Державний%20стандарт%20початкової%20освіти.pdf>. [in Ukrainian].
3. Tikkanen A. (2020). Dale Carnegie: American Author and Lecturer. *The Editors of Encyclopedia Britannica*. URL: <https://www.britannica.com/biography/Dale-Carnegie>
4. *Oxford English Dictionary*. URL: <https://www.lexico.com/definition/soft-skills>. [in English].
5. Green D. *Six Essential Soft Skills for K-12 Teachers*. (2018). URL: <https://www.capella.edu/blogs/cublog/essential-soft-skills-for-k-12-teachers/>. [in English].
6. Koliada N., Kravchenko O. (2020). *Praktychnyi dosvid formuvannia «softskills» v umovakh zakladu vyshchoї osvity* [Practical experience of forming «soft skills» in the conditions of higher education institution]. URL: <http://journals.uran.ua/index.php/2308-4855/article/view/203686>. [in Ukrainian].
7. Yarkova T., Cherkasova I. (2016). Formirovanie gibkikh navikov u studentov v usloviyah realizatsii profesionalnogo standartar pedagoga [Forming students' soft skills in the implementation of the professional standard of a teacher]. *Vestnik Tyumenskogo gosudarstvenogo universiteta. Gumanitarnie isledovania. Humanitates*. Volume 2(4), 222-234. URL: https://vestnik.utmn.ru/upload/iblock/ff2/222_234.pdf. [in Russian].
8. *Tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy* [Explanatory dictionary of the Ukrainian language]. URL: <https://slovyk.ua/index.php>. [in Ukrainian].
9. Han L. (2020). *Hard Skills vs. Soft Skills – Difference and Importance*. URL: <https://bemycareercoach.com/soft-skills/hard-skills-soft-skills.html>. [in English].
10. Stobaugh R. (2013). *Assessing Critical Thinking in Elementary Schools*. New York London: Routledge Taylor & Francis Group. [in English].

Отримано редакцією 22.08.2021 р.

УДК 811.161.2'243

DOI: 10.31376/2410-0897-2021-2-46-90-103

ЛІНГВОФІЛОСОФСЬКІ ТА ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ ОСНОВИ ГЕНЕЗИ ФОНЕТИКИ ЯК ГАЛУЗІ ЗНАТЬ ПРО ЗВУКОВУ БУДОВУ МОВИ

Кузнецова Галина Петрівна

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української мови, літератури та методики навчання
Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка
e-mail: prorektor15@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-3863-1911

У статті здійснено діахронічний аналіз генези фонетики як галузі знань про звукову будову мови в системі розвитку лінгвофілософського вчення та лінгвістичних наукових традицій (давньоіндійської, давньокитайської, греко-римської, арабської), з'ясовано, що найперші згадки про звук мови і мовлення, про роль звукового мовлення в житті людини сягають філософських учень Давньої Індії. Виокремлено напрями діяльності лінгвістичних наукових традицій: загальнофілософський (індійська, арабська лінгвістичні традиції), загальнокультурний та семантичний (китайська лінгвістична традиція), філософсько-лінгвістичний (греко-латинська лінгвістична традиція), лінгводидактичний (наскрізний), які засвідчують пошук шляхів походження мови, становлення основних одиниць фонетики, першопроцеси виформування її в окрему науку. На основі аналізу філософських творів Платона, Аристотеля простежено лінгводидактичні засади зародження в Давній Греції методики навчання фонетики. Обґрунтовано узагальнені етапи генези фонетики: граматичного мистецтва, граматичної науки, граматичного мовознавства в рамках розвитку лінгвістичних наукових традицій та зародження раціональної граматики, загального мовознавства.

Ключові слова: лінгвофілософія, лінгводидактика, лінгвістичні наукові традиції, фонетика, звукова будова мови, звук, буква, склад.

Постановка проблеми. Генеза фонетичної субстанції в процесі звукової матеріалізації, з'ясування передумов виникнення мовленнєвих звуків передлюдини, людини, процеси становлення її голосу як реліктового явища мовлення, функції вокалізації голосу, еволюція звуків, їх акустична, артикуляційна, якісна, кількісна, аксіологічна, семантична, семасіологічна